

Iancu Flondor și Unirea Bucovinei cu Regatul Român (15/28 noiembrie 1918). Unele considerații

Daniel Hrenciuc,
Colegiul Tehnic, Rădăuți, jud. Suceava

Iancu Flondor, s-a născut la Storojineț la 16 august 1865, în casa unei vechi familii boierești. Tatăl său, era boierul Gheorghe cavalier de Flondor (n. 1828, Storojineț - d. 6 iunie 1892, Storojineț)¹, iar mama sa, Isabella von Dobrowolski – Buchental², era originară din localitatea Rogojești de lângă Siret (n. ?- d. 14 februarie 1890, Storojineț).³ Mama sa era probabil de origine poloneză. Iancu Flondor se înrudea prin alianță cu Gheorghe, baron de Hurmuzake (Eufrosina, sora tatălui său căsătorindu-se cu Gheorghe Hurmuzake la 30 iulie 1844 la Storojineț), prin bunica sa Ecaterina se înrudea cu boierii Cârste, iar prin frații și surorile bunicului său, cu familiile bucovinenilor Tăutul și Grigorcea).⁴ Implicarea în viața socială, economică, culturală și spirituală a Bucovinei a reprezentat o tradiție în familia Flondor, iar Iancu nu a făcut, din acest punct de vedere, o excepție.

Iancu Flondor s-a implicat pe scena politică din Bucovina, acționând în direcția unei construcții naționale românești, promovând un discurs public aparte. Talentul, priceperea, energia, moralitatea și competența „boierului de la Storojineț” – cum l-au numit contemporanii – au fost plasate dezinteresat în slujba intereselor românilor bucovineni, contribuind material la susținerea la studii a numeroși fii de țărani lipsiți de resurse. În fapt, devenise o obișnuință pentru Iancu Flondor să-i susțină la studii pe tinerii români nevoiași. Imaginea sa publică era una pe măsura calităților sale, în condițiile în care viața politică bucovineană era foarte agitată, existând foarte multe partide și organizații politice care împărțeau interese și viziuni ideologice diverse. Implicat în administrație și beneficiind de o educație solidă dublată de calități personale probate anterior, Iancu Flondor a făcut pasul către scena politică provincială. El s-a implicat în mod deschis și activ în fondarea Partidului Național Român, alături de Gheorghe Popovici (T. Robeanu)⁵, Grigore Filimon, Florea Lupu, Constantin Morariu, Zaharie Voronca⁶ ș.a., având drept organ de presă, ziarul „Deșteptarea”⁷. Au apărut diferite curente și orientări politice care au încercat să promoveze interesele românilor, în cadrul legal admis de cercurile habsburgice. Orgolii interne de partid, politica autorităților austriece, coroborate cu dezamăgirea față de luptele intestinale, l-au făcut pe Iancu Flondor să renunțe, în 1910, la activitatea politică, retrăgându-se la moșia sa de la Storojineț⁸. Noua retragere a lui Flondor a fost întreruptă de izbucnirea Primului Război Mondial, eveniment văzut de către o parte a românilor bucovineni drept un motiv de speranțe pentru o eventuală unire cu România.

Situația românilor bucovineni a fost una delicată, aceștia aflându-se plasați între loialismul austriac și iredentismul românesc, așa cum era acesta definit în documentele intelligence-ului vienez al vremii.

¹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare SANIC), București, fond *Teodor Bălan*, dosar 55/1918, f. 9 v.

² Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865-1924). O viață de om în slujba dreptății, în „Codrul Cosminului”, Analele Științifice ale Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, nr. 10, 2004, p. 259.*

³ Mihai Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 482–483.

⁴ Dumitru Covalciuc, *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, Editura Druk Art, 2017, p. 49.

⁵ Constantin Loghin, *Iancu Cav. de Flondor (1868–1924)*, Cernăuți, Colecția Scriitorilor Bucovineni, 1944, p. 10.

⁶ Dumitru Covalciuc, *op. cit.*, p. 49.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 53.

Românii au fost incluși în efectivele regimentelor 23 și 41 Infanterie din cadrul Diviziei 43, însumând un număr de 20.000 militari. Alți 30.000 de soldați fuseseră cuprinși în cadrul regimentelor Austro-Ungare staționate în Galiția (9 Dragoni, Geniu și Infanterie), Regimentul 22 de Miliție Teritorială, Regimentul 41 de Infanterie și Regimentul 9 de Dragoni. Câteva mii de români erau înrolați în Brigada de Glotași care avea misiunea să apere granițele monarhiei bicefale.

Autoritățile Habsburgice au luat măsuri drastice privind interzicerea activităților organizațiilor și asociațiilor moscovite din Bucovina, predilect a celor din Cernăuți. Motivația acestor acțiuni desfășurate și coordonate de către Jandarmeria din fiecare localitate a fost aceea de a limita influențele considerate dăunătoare, venite din partea Imperiului Rus. Presa de inspirație rusă a fost supusă cenzurii, fiind interzise toate acele publicații care serveau interesele rusofile/panslaviste în spațiul Galiției și al Bucovinei. Clerul bucovinean a fost de asemenea plasat sub o supraveghere strictă, unii prelați fiind reținuți pentru comportamentul și atitudinile lor considerate a fi „proruse” (cazul preotului Cassian Bohatireț din Vrânceni, Zastavna, a fraților Alexei și Roman Gierowski, originari din Cernăuți, a lui Ilarian Țurcanovici, redactor la o serie de ziare rusofile din capitala Ducatului Bucovinei)⁹. Împotriva acestora s-au întocmit de către tribunalele austriece, special înființate în acest scop, rechizitorii bogate și minuțios alcătuite pentru *înalță trădare*, în baza articolelor 321 și 327 din Codul Penal Austriac¹⁰. Conținutul acestor articole stabilea că „un cetățean se clasifica drept **dușman al statului** dacă s-ar fi aflat în pe timp de război în legătură cu inamicul, în urma căreia ar fi rezultat avantaj pentru adversar și dezavantaj pentru patrie, sau ar fi desfășurat activități de spionaj în beneficiul dușmanului”, în ambele situații fiind prevăzută pedeapsa capitală, executată, de regulă, prin spânzurătoare¹¹. Mulți români au fost arestați, judecați și condamnați de către tribunalele militare austriece, mai ales după 1916.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, Iancu Flondor a revenit, inevitabil, pe scena politică a Bucovinei, plasându-se în mod natural în fruntea mișcării naționale din provincie, evenimentele având o desfășurare rapidă și imprevizibilă, rolul său în stabilirea legăturilor cu Regatul Român devenind unul providențial. El a primit în 1915 vestea că România urmează să intre în război împotriva Austro-Ungariei, alături de invitația de a se refugia în România, pentru a evita eventualele probleme cu autoritățile austriece. În stilul său caracteristic, Flondor a refuzat, alegând să rămână în Bucovina, unde s-a implicat în diverse cauze ale populației, intrând în conflict cu autoritățile austriece în cursul anului 1917.

Una dintre perioadele cele mai interesante din istoria României a fost reprezentată de perioada celor doi ani de neutralitate. În timpul neutralității (1914–1916), Regatul Român a purtat numeroase negocieri și discuții secrete legate de intrarea sa în război fie de partea Puterilor Centrale, sau a Antantei. Un mare număr de români trăiau în afara frontierelor României (250.000 în Bucovina sub austrieci, 2.500.000 în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș sub maghiari, aproximativ un milion în Basarabia sub ruși, alături de alți peste o jumătate de milion răspândiți în Bulgaria, Serbia, Macedonia și Ucraina), însă statul român era prea slab pentru a-i ajuta fără ajutorul unei mari puteri¹².

Imediat după declanșarea războiului, Imperiul German i-a promis României, Basarabia, sudul Bucovinei (județele Suceava și Rădăuți) și concesiile pentru românii din Transilvania, încercând astfel să mențină Bucureștiul de partea sa. În replică, la 18 septembrie/1 octombrie 1914 a fost semnată o Convenție secretă ruso-română, sub forma unui schimb de note între Serghei Sazonov, ministrul rus de Externe, și Constantin Diamandy, ministrul Regatului României acreditat la Petrograd.¹³ Prin acest document, „Imperiul Rus garanta integritatea teritorială a României și recunoștea drepturile acesteia asupra provinciilor din

⁹Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina (1914–1918)*, București, Editura Domino, 2004, p. 57, 64–65.

¹⁰*Ibidem*.

¹¹*Ibidem*.

¹²David Sherman Spector, *România și Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I.C. Brătianu*, Iași, Institutul European, 1995, p. 12.

¹³Titu Maiorescu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, volum editat de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1999, p. 254.

Austro-Ungaria locuite de români, urmând ca România să le ocupe când va considera oportun¹⁴. În ce privește Bucovina, principiul naționalităților urma să servească drept bază în delimitarea teritoriilor între cele două state. Monarhia Austro-Ungară dorea extinderea Bucovinei prin includerea nordului Moldovei și a nordului Basarabiei (ținutul Hotin), în timp ce Imperiul Rus dorea anexarea (măcar) parțială a provinciei austriece bazându-se pe populațiile slave trăitoare în spațiul bucovinean.

În condițiile manifestării unor pretenții deschise de către Partidul Ucrainean Național Democrat de la Lemberg asupra unei părți din Bucovina care ar fi urmat să formeze împreună cu Estul Galiei un stat ucrainean, în 1915 Iancu Flondor i-a trimis lui Ion I. C. Brătianu, un *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, un document foarte important care trebuia valorificat de către delegația României la Conferința Păcii¹⁵. În acest *Memoriu*, liderul politic bucovinean anticipa trei elemente esențiale în determinarea frontierelor Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace: 1. **Principiul naționalităților**. 2. **Chestia apărării pentru viitor, a principiului menționat**. 3. **Asigurarea prosperității economice a Bucovinei în noile sale hotare**. Flondor menționa că teritoriul Bucovinei situat la nord de Prut va fi pierdut, însă considera că restul provinciei, cu predilecție teritoriul situat între râurile Prut și Nistru, trebuia considerat „ca o majoritate parte integrală a revendicărilor noastre”. Plecând de la realitatea etnică oferită de partea rusească a vestului Bucovinei („munții ruteni”), Flondor sugera ca „pentru cazul extrem și ca *ultima ratio* (ultimul argument, în limba latină-D.H.) ar fi cu mult mai favorabil de a renunța la munții ruteni decât la teritoriul contentios (contencios-D.H.) dintre Prut și Nistru”¹⁶. Datele și analiza efectuată de către Iancu Flondor asupra ponderii statistice a populațiilor Bucovinei, predilect a raportului români/ucraineni, sunt cu atât mai prețioase cu cât el demonstrează clar faptul că recensământului austriac din 1910 (bazat așa cum știm, pe limba de conversație a recensatului) nu reflecta în mod corect statistica etnică din provincie, introducând un tabel statistic al populației cuprinse între Prut și Nistru, până la pâraul Brușnița¹⁷. În cele 48 de localități (inclusiv orașul Cernăuți) locuiau 183. 930 de persoane, dintre care 64. 643 români, 46. 044 ruteni și 72.703 de alte naționalități. Teritoriul măsoară 109. 473 ha, dintre care 50. 413 ha aparțineau unor mari proprietari, majoritatea români (câțiva dintre ei erau de etnie poloneză și armeană). Iancu Flondor insistă în considerațiile sale ca „în cazul în care nu se obține întreaga Bucovină, în nici un caz să nu se cedeze teritoriul dintre Prut și Siret cu orașul Cernăuți. Fruntaria Prutului ca linie de apărare eficace a Bucovinei de sud se prezintă-după mine- ca o condiție *sine qua non* (fără care nimic nu se poate face, în lb. latină-D.H.) Țărmul stâng al râului numit e în tot parcursul lui așa întins, în multe locuri chiar expus inundațiilor, pe când malul drept, începând aproape de fruntaria actuală a Bucovinei până la localitatea Zeleneu, ne arată o înălțime relativă de două până la cinci sute de metri, dominând astfel pretutindeni cu desăvârșire țărmul stâng în distanțe de șapte până la douăzeci kilometri. Liniile căilor ferate Noua Sulița –Cernăuți respectiv Cernăuți –Nepocălăuți-Vășcăuți sunt pentru dușmani în asemenea împrejurări absolute impracticabile, aceeași imposibilitate privitor la șosele în valea menționată. Mai adaug, că pentru viitor, ce privește fruntariile Bucovinei spre nord și vest, aproape sigur că tot numai defensivă are să fie luată în această privință. Închei capitolul cu observarea că-nota Flondor- în privința apărării și întăririi etnice a fruntariilor viitoare ale Bucovinei subsemnatul își va permite să aștearnă la timpul dat celor chemați un program detaliat. *Fără Prutul, ca fruntarie*-avertiza Flondor- *nici o învoire*¹⁸.”

Memoriul (redactat în dublu exemplar) a fost trimis premierului Ion I.C. Brătianu la București, în februarie 1915, prin intermediul deputatului Ioan Mavrocordat (Dăngeni) însă el a ajuns în mâinile lui Ottokar Czernin¹⁹, servind ca bază unui proces de înaltă trădare intentat de către autoritățile austriece lui Iancu

¹⁴ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I, 1897–1924, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927, p. 243; 282;184.

¹⁵ SANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 2.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ SANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 3–4.

¹⁸ *Ibidem*, f.12.

¹⁹ Ottokar Czernin (n. 26 septembrie 1872, Castelul Dimokur, Boemia - d. 4 aprilie 1932, Viena), ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar între decembrie 1916 - aprilie 1918.

Flondor la Lemberg între 1916-1918.²⁰ Memoriul a fost scris de mână de către Iancu Flondor, iar tabellele anexe de către soția sa, Elena. Un exemplar a fost păstrat în casa de fier a familiei Mavrocordat și restituit, în decembrie 1939, lui Șerban Flondor, fiul lui Iancu²¹.

Retras la conacul său de la Storojineț, Iancu Flondor a fost informat printr-o scrisoare secretă trimisă de preotul Atanasie Gherman (un vechi și fidel colaborator), în mai 1915 (prin intermediul lui Nicolae Tcaciuc-Albu, originar din Rogojești), despre posibila sa arestare.²² Din aceste motive, Flondor a fost sfătuit insistent să plece în România, însă a refuzat²³. În 1916, Iancu Flondor, a fost pus de ruși primar al Storojinețului²⁴. În cursul confruntărilor militare, el și-a văzut conacul incendiat, alături de întreg inventarul său agricol. Flondor a intervenit pe lângă generalul rus Aleksei Brusilov, în folosul populației Bucovinei confruntată cu o lipsă acută de alimente. Intervențiile sale au mai urmărit, printre altele, împiedicarea înlăturării din funcție a mitropolitului Vladimir de Repta²⁵.

Pe de altă parte, evoluția relațiilor dintre Regatul Român și Imperiul Austro-Ungar a fost determinată de conținutul alianței secrete din 1883, respectiv de interesele Bucureștiului vizavi de Transilvania și Bucovina²⁶, în contextul geopolitic delicat al anilor 1914-1915. Eventuala intrare a Regatului Român în război de partea Antantei ar fi complicat enorm situația militară a Imperiului Austro-Ungar, motiv pentru care au loc, neoficial, o serie de discuții și negocieri între lideri români și austrieци. Astfel, în cursul lunii iunie 1915, în discuțiile dintre Regatul Român și Imperiul Austro-Ungar au fost avansate trei variante referitoare la eventuale cedări teritoriale în Bucovina²⁷. Primele două variante-scrie istoricul Constantin Ungureanu-teritoriul cedat coincidea cu cursul râului Suceava, până la hotarul cu districtul Suceava. Ultima variantă accepta linia Siretului drept frontieră, până la granița cu districtul Vijinița. În cazul acceptării primelor două variante, satele românești de pe malul drept al Sucevei ar fi revenit României, însă cele situate pe malul stâng ar fi rămas în componența Imperiului Austro-Ungar, fiind separate Vicovul de Sus de Vicovul de Jos, Frătăuții Noi de Frătăuții Vechi, inclusiv colonia maghiară Andreasfalva (Măneuți) de coloniile Hadikfalva (Dornești) și Istengetis (Țibeni). În fine, prin aplicarea celei de a treia variante, ar fi rezultat pierderea unor sate compact românești (Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisăcăreni și Camenca) în frunte cu orașul Storojineț.²⁸ Nici Rusia nu se plasa în afara unor eventuale planuri de împărțire a Bucovinei așa cum menționam anterior: la începutul anului 1915 generalul –locotenent F.Vrebel, comandantul trupelor ruse care în 1914 ocupase Bucovina, a propus anexarea întregii provincii la Imperiul Rus²⁹. Inițiativa sa nu a rămas una singulară, al doilea proiect de anexare a Bucovinei, fiind avansat în 1916 de către D. N. Vergun, expert rus în chestiunile Galiției și Bucovinei, paradoxal, imediat după semnarea Convenției dintre România și Antanta din 1916, la care ne vom referi în rândurile următoare. E drept, acest proiect sugera alipirea la Rusia doar a unei părți din Bucovina care să includă în mod obligatoriu orașul Cernăuți.³⁰

În urma unor tratative complexe, îndelungate și secrete, la 4/17 august 1916 s-a semnat la București *Tratatul de alianță între România, pe de o parte, și Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia*, pe de altă parte, precum și *Convenția militară*. Cele patru state garantau integritatea teritorială a României, iar România se

²⁰*Ibidem*.

²¹ SANIC fond Iancu Flondor, dosar 15, f. 12.

²²Dumitru Covalciuc, *op. cit.*, p. 54.

²³N. Tcaciuc-Albu, *O amintire despre Iancu Flondor*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, II, nr.11, noiembrie 1943, p. 519.

²⁴Dumitru Colvaciuc, *op. cit.*, p. 55.

²⁵²⁵*Ibidem*.

²⁶ SANIC fond Vasile Stoica, dosar I/47, f. 1–3.

²⁷Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 470;475;478.

²⁸ Constantin Ungureanu, *Unirea Bucovinei cu România în 1918*, în „Revista de Istorie a Moldovei” (Institutul de Istorie, Stat și Drept al Republicii Moldova), Chișinău, nr. 1 (93)/2013, p. 32. p. 34.

²⁹*Condica tratatelor și a altor legăminte ale României 1354–1937*, întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F. C. Nano, Ministru Plenipotențiar, fost șef al Diviziunii Tratatelor, București, 1938, doc. nr. 1161, *Schimb de note privind viitoarea frontieră ruso-română în Bucovina (Petrograd, 18 septembrie 1914)*, p. 392.

³⁰Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 34.

obliga să declare război Austro-Ungariei și să înceteze orice legături cu dușmanii Aliaților. Erau recunoscute României teritoriile din Austro-Ungaria prevăzute și delimitate într-un articol special (art. IV)³¹. Statele semnatare se obligau să nu „încheie pace separată sau generală decât în unire și în același timp, România se va bucura de aceleași drepturi ca și Aliații ei la viitoarea conferință a păcii”. Convenția prevedea mobilizarea tuturor forțelor militare române, atacarea Austro-Ungariei cel târziu la 15/28 august, opt zile după declanșarea ofensivei în Salonic. Armata rusă se obliga „să declanșeze o ofensivă energetică pe frontul austriac din Bucovina, trebuind să păstreze, cel puțin, pozițiile din momentul semnării convenției”. Flota rusă trebuia să apere coastele maritime românești și malurile Dunării de orice încercare de pătrundere dușmană. Rusia se obliga să trimită în Dobrogea, în momentul mobilizării armatei române, două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română. Cele patru state se obligau să furnizeze României muniții și material de război, în medie minimum 300 tone pe zi, precum și alte mărfuri. Se făceau și alte precizări referitoare la cooperarea concretă militară ruso-română. Potrivit articolului IV al Convenției: „limitele teritoriilor menționate la articolul precedent sunt fixate precum urmează: Linia de demarcațiune va începe pe Prut, la un punct al hotarului de acum între România și Rusia, aproape de Novoselița și va urca acest fluviu până la hotarul Galiției la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera Galiției și Bucovinei și aceea a Galiției, și a Ungariei până la punctul Stog (cota 1655). De acolo ea va urma linia de separație a apelor între Tisa și Vița, pentru a atinge Tisa la satul Trebușa deasupra locului care se unește cu Vișa”³². Înaltele Puteri Aliate și Asociate (Antanta) au promis respectarea angajamentelor asumate prin semnarea Convenției de Alianță recunoscând dreptul României asupra teritoriilor stăpânite de monarhia austro-ungară (art.4).

În iulie 1917, trupele ruse au suferit o înfrângere zdrobitoare la Tarnopol, Galiția, ele fiind nevoite să abandoneze spațiul galițian și pe cel bucovinean³³. Puterile Centrale au declanșat o puternică ofensivă asupra României în 1917, dinspre Galiția și partea de sud a Bucovinei Istorice, încheiate cu eșecurile răsunătoare de la Mărăști, Mărășești și Oituz.³⁴ Anul 1917 s-a încheiat incert pentru Antanta, care nu a reușit să înfrângă Puterile Centrale, în pofida intrării în război de partea sa a Statelor Unite ale Americii. În anul următor însă, lucrurile s-au modificat decisiv. La sfârșitul anului 1917, austriecii au preluat din nou, controlul asupra Bucovinei pe fondul ieșirii Imperiului Rus din război și a susținerii puternice venite din partea Imperiului German. În acest interval, mulți români din Transilvania și din Bucovina s-au înrolat voluntari, aducându-și contribuția lor personală la înfrângerea Puterilor Centrale. Ulterior, la 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului.

La 27 ianuarie/9 februarie 1918, Ucraina a semnat la Brest-Litovsk tratatul de pace cu Puterile Centrale și, odată cu acest eveniment, dispărea definitiv și proiectul francez de organizare a unei rezistențe comune româno-ucrainiene. Trupele acestora treceau la ocuparea teritoriului ucrainean, în primul rând cu preocuparea de a obține produsele agroalimentare de care aveau atâta nevoie. În urma ruperii tratatelor de la Brest-Litovsk, trupele germano-austriece au pătruns adânc pe teritoriul rus³⁵.

Unirea Bucovinei cu Regatul Român a beneficiat de o atenție aparte în istoriografie, desfășurarea evenimentelor continuând să fie adecvată fidel textelor introduse de către Ion Nistor în istoriografia română, în calitate de participant activ cât și de istoric al acestora. De la bun început se cuvine a fi menționată competiția româno-ucraineană în Bucovina, manifestată cu putere în cursul anului 1918, stimulată constant de schimbarea raporturilor de putere dintre Antanta și Puterile Centrale. Ieșit oficial din război în urma armistițiului de la Focșani și ulterior, a păcii de la Buftea/București (24 martie 1918), Regatul Român avea o situație delicată, guvernul, Parlamentul, Casa Regală și Armata aflându-se în refugiu la Iași, capitala renașterii statului român. Evenimentele ulterioare au făcut posibilă treptat, cu o forță crescândă, renașterea speranțelor tuturor românilor într-o schimbare radicală, neașteptată, extrem de fastă a întregii situații.

³¹Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, 1916–1917, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927, p. 151.

³²Bogdan Murgescu coordonator, *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001, p. 272.

³³Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 176.

³⁴Glen E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Meteor Press, 2014, p. 275.

³⁵Henry Berthelot, *op. cit.*, p. 306.

Imperiul Austro-Ungar a intrat într-un proces accelerat de disoluție, accentuat de izbucnirea mișcărilor naționale ale cehilor, polonezilor, italienilor, românilor, ucrainenilor ș.a. Aceste mișcări au căpătat tot mai multă forță odată cu victoriile militare obținute de către trupele Antantei pe front împotriva Puterilor Centrale din vara anului 1918.

La 16 octombrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a lansat manifestul *Către popoarele mele credincioase*, propunând reorganizarea pe baze federative a Imperiului Austro-Ungar³⁶, în șase state independente (austriac, ungar, ceh, polon, iugoslav și ucrainean). În această proiectie, Transilvania rămânea în componența Ungariei, neamintindu-se ce fel de statut urmau să aibă Bucovina și orașul Trieste. Se preciza totuși că locuitorii acestora vor avea posibilitatea de a opta pentru unul dintre cele șase state amintite mai sus. Deputatul ucrainean Nikolai Wasilko a solicitat împărțirea Bucovinei între români și ucraineni³⁷, propunere respinsă de către deputatul socialist Gheorghe Grigorovici în ultima ședință din 22 octombrie 1918. O poziție similară a manifestat și deputatul german Anton Keschmann, reprezentantul celor 200 000 de germani din Bucovina și Galiția, el solicitând rezolvarea echitabilă a problemei naționale în cazul conaționalilor săi și respingând varianta împărțirii provinciei. Deputatul evreu Benno Straucher a declarat că-i reprezintă pe evreii din Galiția de Est și Bucovina, el plasându-se în opoziție cu Salo Weisselberg, fost primar al Cernăuțului. Constantin Isopescu-Grecul a declarat că el „renunță la orice act de cesiune din partea d-lui Wasilko și că așteaptă cu toată liniștea hotărârea conferinței de pace”³⁸. În perioada următoare, pretențiile ucrainenilor au crescut considerabil ele urmărind anexarea întregii Bucovine la un stat ucrainean. În aceste condiții, reacția românilor bucovineni nu s-a lăsat prea mult așteptată.

La 12 octombrie 1918, un grup de intelectuali români din Cernăuți în frunte cu Sextil Pușcariu, s-a întâlnit în locuința lui Isidor Bodea, directorul Spitalului de copii. Participanții nu reprezentau nicio formațiune politică, resimțind însă lipsa de inițiativă a deputaților români de la Viena. În acest context, Sextil Pușcariu a lansat propunerea susținerii unui ziar care să exprime dorințele românilor bucovineni, care să apară de două ori pe săptămână. Acest ziar a fost botezat –la propunerea avocatului Vasile Bodnărescu– „Glasul Bucovinei”³⁹.

Destrămarea Imperiului Austro-Ungar nu fusese luată în calcul la începutul anului, ea devenind o ipoteză de lucru a Statelor Unite ale Americii abia la sfârșitul toamnei anului 1918. În cancelariile marilor puteri europene - Franța și Marea Britanie- dispariția Imperiului Austro-Ungar și apariția în locul său a unor state independente nu a reprezentat deloc un scenariu plauzibil la nivelul anilor 1917-1918. Analizând evenimentele în toată rigoarea lor, constatăm că ucrainenii bucovineni au determinat, prin acțiunile lor, o reacție care a determinat clarificarea pragmatică față de situația Bucovinei a liderilor bucovinenilor în frunte cu Iancu Flondor. Astfel, la 15 octombrie 1918, a avut loc o întâlnire în casa lui Alexandru Hurmuzaki, președintele Dietei Bucovinei și membru al Parlamentului vienez, la care au participat Sextil Pușcariu, Nicu Flondor, Aurel Țurcanu, Ipolit Tarnavski, Niculiță Popovici și deputatul Aurel Onciul. Acesta din urmă, un cunoscut intelectual bucovinean a devenit un susținător al intereselor ucrainenilor în Bucovina. Onciul adusese un exemplar al manifestului Partidului Democrat Român în care era publicată împărțirea Bucovinei între români și ucraineni. Poziția sa i-a adus numeroase antipatii din partea conaționalilor, dublată de excluderea sa efectivă din spațiul public bucovinean după 1918. Grupului evocat anterior i s-a alăturat Iancu Flondor, liderul Partidului Național Român. Acesta sosise -de la Storojineț -la 16 octombrie în cea mai mare discreție (cazându-se la hotelul „Pajura Neagră”).⁴⁰ Iancu Flondor a avut încă de la început o atitudine tranșantă, respingând orice formulă de împărțire a Bucovinei.

La 17 octombrie, împăratul Carol al IV-lea a lansat prin intermediul manifestului „Către popoarele mele credincioase”, proiectul reorganizării monarhiei austro-ungare într-un stat federal. În acest context, cei 6 deputați români de la Viena s-au constituit în Consiliul Național Român, sub președinția lui Constantin

³⁶ SANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 19, f. 57.

³⁷*Ibidem*, f. 59.

³⁸*Ibidem*.

³⁹ Radu Economu *Unirea Bucovinei cu România. 1918*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2011, p.12.

⁴⁰Dumitru Covalciuc, *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, Editura Druk Art, 2017, p. 49, p. 55.

Isopescu-Grecul. Aurel Onciul⁴¹ susținea proiectul împărțirii Bucovinei între români și ucraineni, iar Alexandru Hurmuzaki, s-a dovedit a fi reticent față de orice tip de inițiativă națională românească. Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici se aflau la Viena, iar ceilalți patru la Cernăuți. Inițiativa unei acțiuni decisive, care să gestioneze complexitatea întregii situații, coagulând și coordonând energiile românilor bucovineni i-a aparținut lui Iancu Flondor. În toamna anului 1918, Flondor era primarul Storojinețului, fiind personalitatea care se bucura de cel mai respect și încredere în rândurile românilor bucovineni. Prestația sa a fost una extraordinară, el simțind pulsul evenimentelor și acționând cu multă siguranță și autoritate în folosul românilor bucovineni. La 22 octombrie, ziarul „Glasul Bucovinei” a anunțat, pentru ziua de 27 octombrie 1918, o Adunare a românilor bucovineni (care a avut loc în incinta Palatului Național din Cernăuți)⁴². Au fost invitați să participe primarii, consilierii, deputații români din Dieta Bucovinei și din Parlamentul de la Viena (Teofil Simionovici și C-tin Isopescu-Grecul n-au reușit să participe datorită întreruperii legăturilor feroviare), consilierii de stat ș.a.⁴³ Adunarea a reunit în jur de 300-400 persoane. Cu această ocazie, participanții au ales un Consiliu Național Român, format din 50 de persoane⁴⁴, în frunte cu preotul Dionisie cavaler de Bejan⁴⁵. În acest Consiliu au fost aleși Alexandru Hurmuzaki, Aurel Onciul, Teofil Semionovici și Constantin Isopescu-Grecul (aceștia doi aflându-se la Viena).⁴⁶ La aceea dată, guvernul român funcționa încă la Iași, nefiind încă foarte clar deznodământul evenimentelor. Însă, misiunea asumată de către Iancu Flondor s-a dovedit încă de la început a fi una dificilă și complicată: ucrainenii acționau rapid pentru crearea unui stat de sine stătător care ar fi urmat să includă Bucovina și Galiția. Trebuie de menționat rolul asumat de către Iancu Flondor în timpul adunării și în adoptarea rezoluției acesteia, precum și faptul că a evitat permanent să fie pusă în discuție o eventuală împărțire a Bucovinei. Situația evenimentelor din Cernăuți adeterminat crearea unui guvern. La 5 noiembrie 1918, Iancu Flondor i-a trimis, din Cernăuți, o telegramă cumnatului său, Sever Zotta, cerându-i să intervină pe lângă generalul Alexandru Averescu pentru a obține urgent trimiterea armatei române⁴⁷. Flondor utiliza, cum putem lesne constata, două canale de comunicare cu guvernul de la Iași. În condițiile înfrângerilor zdrobitoare suferite de Puterile Centrale în război, guvernul Marghiloman a fost silit să demisioneze la 24 octombrie/6 noiembrie 1918. S-a format un guvern condus de generalul Constantin Coandă, ce avea ca obiectiv „mobilizarea armatei și reîntrirea României în acțiune alături de Aliați”. Au fost dizolvate Camerele alese în 1918 și declarate nule și neavenite toate măsurile guvernului precedent (inclusiv, cele decurgând din aplicarea tratatului de la București)⁴⁸. Schimbarea raportului de forțe între Antanta și Puterile Centrale a determinat modificări la conducerea guvernului României. La 6 noiembrie 1918, guvernul Alexandru Marghiloman a fost înlocuit de către regele Ferdinand cu un cabinet condus de către generalul Constantin Coandă. Acesta a avizat pozitiv solicitarea lui Iancu Flondor. Divizia a VIII-a condusă de către generalul Iacob Zadik a primit misiunea să intre în Bucovina pentru a veni astfel în sprijinul Consiliul Național Român. La 11 noiembrie 1918, trupele române au intrat în Cernăuți. La 12 noiembrie 1918, Consiliul Național Român, întrunit în ședință publică la Palatul Național Român, a votat Legea provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei prin care, continuându-se tradițiile autonomiste, stabilea că, „Consiliul Național instituit de Constituanta Bucovinei reprezintă suprema putere a țării ce își exercită puterea și în calitate de corp legiuitor”⁴⁹. Guvernul format al Țării Bucovina era condus de către Iancu Flondor⁵⁰, în timp ce Sextil Pușcariu a fost trimis – în calitate de secretar însărcinat cu

⁴¹ SANIC fond *Direcția Generală a Poliției* (în continuare *DGP*), dosar 7/1919, f. 32.

⁴²Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, *Unirea Basarabiei și Bucovinei, Documente*, Chișinău, 1991, p. 260.

⁴³Radu Economu, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁴*Ibidem*.

⁴⁵Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 525.

⁴⁶Radu Economu, *op. cit.*, p. 19.

⁴⁷ SANIC, fond *Iancu Flondor*, dosar 75/1919, f. 45.

⁴⁸Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 41.

⁴⁹Al.Tzigara-Samurcaș, *Memorii, II (1910–1918)*, ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, Prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Grai și Suflet -Cultura Națională, 1999, p. 297.

⁵⁰„Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, Cernăuți, nr. 390, din 14 noiembrie 1918, p. 1-2.

problemele externe – la Iași⁵¹. Iancu Flondor s-a preocupat de adoptarea unor inițiative precum proiectul legii electorale întocmit de către Constantin Berariu⁵², *Expunere de motive pentru împărțirea administrativă a Bucovinei*, obținerea unui împrumut din partea guvernului de la București pentru Bucovina greu încercată de război ș.a.⁵³

La 16 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu a fost primit în audiență de către regele României, Ferdinand I de Hohenzollern. Misiunea sa a luat sfârșit la 26 noiembrie 1918, când s-a întors la Cernăuți. Un moment important pentru evoluția următoare a evenimentelor s-a consumat la 22 noiembrie 1918, când a avut loc o întâlnire între Ion Nistor și Sextil Pușcariu (după ce acesta a fost primit de către rege). Anterior avusese loc o întâlnire între Iancu Flondor, Nicolae Iorga și Ion Nistor. Ion Nistor l-a pus la curent pe Sextil Pușcariu cu prevederile secrete ale Convenției din 4/16 august 1916, încheiate între Antanta și Regatul României, prin care se recunoștea dreptul românilor la alipirea Bucovinei și Transilvaniei. Sextil Pușcariu a fost convins de necesitatea unirii necondiționate a Bucovinei cu România, această formulă urmând a servi drept model transilvănenilor, renunțându-se în acest fel la trimiterea de delegați proprii la Conferința de Pace de la Paris. În cursul acestei întrevederi a fost acceptată includerea unui număr de refugiați bucovineni în Consiliul Național Român din Cernăuți⁵⁴.

La 23 noiembrie 1918, Ion Nistor s-a întors la Cernăuți, alături de Sextil Pușcariu, în calitate de împuternicit al guvernului României, spre a trata „cu depline puteri toate chestiunile în legătură cu actul unirii (D.H.)”⁵⁵. În ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918, Gheorghe Tofan a citit o *Declarație în numele refugiaților*, în care se pronunța deschis pentru înfăptuirea unirii necondiționate. Iancu Flondor și Dionisie Bejan au acceptat – în urma discuției cu Ion Nistor – includerea unui număr de 12 foști refugiați în Consiliul Național, convenindu-se asupra convocării Congresului General care să voteze Unirea Bucovinei cu România. Reîntors la Iași, la 27 noiembrie 1918, Ion Nistor a prezentat guvernului proiectul actului de unire, conceput chiar de el⁵⁶. Invitații de participare la Congresul General al Bucovinei au fost adresate comunităților etnice ale ucrainenilor, germanilor, evreilor și polonezilor (doar germanii și polonezii s-au manifestat în mod pozitiv).

Consiliul Național German (Alois Lebouton, Rudolf Gaydosch, Alfred Kohlrus) au acceptat invitația de a lua parte la lucrările Congresului, punând condiții minime: menținerea școlilor în limba maternă, garantarea unor drepturi⁵⁷. Polonezii au fost încă de la început favorabili Unirii, Consiliul Național Polon condus de către avocatul Stanislaw Kwiatkowski manifestând o atitudine constant pozitivă față de administrația românească. În schimb, ucrainenii au declinat invitația, refuzând să recunoască Unirea integrală a Bucovinei cu România⁵⁸.

Statutul Bucovinei a fost decis, în mod democratic, la 15/28 noiembrie 1918, în Sala Sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți⁵⁹, unde s-a întrunit Congresul General al Bucovinei, la care au participat 74 de delegați ai Consiliului Național Român, 7 delegați germani, 6 delegați ai polonezilor⁶⁰ alături de 13 locuitori din anumite localități majoritar ucrainene. Lucrările Congresului au fost conduse de către Iancu Flondor, după salutul de rigoare a lui Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național Român⁶¹. Într-o atmosferă de un entuziasm greu de descris în cuvinte, Congresul a votat *Moțiunea de Unire necondiționată*

⁵¹Guvernul provizoriu al Bucovinei a fost format din Iancu Flondor, Vasile Marcu, Max Hacman, Nicu Flondor, Gheorghe Sârbu.

⁵²SANIC, fond *Iancu Flondor*, dosar 22/1919, f. 1–44.

⁵³Idem, fond *Iancu Flondor*, dosar 27/1919, f. 7.

⁵⁴Mihai Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 119.

⁵⁵*Ibidem*, p. 120.

⁵⁶Iancu Flondor a avut o întâlnire cu Ionel Brătianu, în urma căruia a rezultat textul decretului de Unire a Bucovinei cu România, Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 230.

⁵⁷SANIC, fond *Iancu Flondor*, dosar 19/1919, f. 81.

⁵⁸Idem, fond *DGP*, dosar 1/1920, f. 33–35. *Mișcarea ucrainiană*.

⁵⁹Idem, fond *Vasile Stoica*, dosar I/47, f. 3.

⁶⁰Idem, fond *Iancu Flondor*, dosar 19/1919, f. 46.

⁶¹Idem, fond *Iancu Flondor*, dosar 20/1919, f. 30.

*și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*⁶². O delegație condusă de către Iancu Flondor i-a prezentat ulterior, la Iași regelui Ferdinand I hotărârea Congresului General al Bucovinei din 15/28 noiembrie 1918. Recunoașterea internațională a Unirii Bucovinei cu Regatul Român a fost realizată prin intermediul Tratatului de Pace de la Saint Germain (semnat de către delegația română la 9 decembrie 1919).

Studierea fondurilor documentare accesibile după 1990 a permis reevaluarea rolului jucat de către Iancu Flondor în Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Acest demers s-a dovedit a fi cu atât mai necesar cu cât existau puține studii consacrate lui Iancu Flondor, nefiind posibilă ilustrarea contribuției acestuia la Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Puține personalități politice au rezistat timpului așa cum s-a întâmplat în cazul lui Iancu Flondor. A dovedit înțelegere și echilibru față de problemele specifice Bucovinei Istorice, evitând abordările pripite sau soluțiile tranșante care ar fi putut degenera în conflicte de amploare. A înțeles și susținut problemele țărănimii bucovinene, preocupându-se atent și de situația funcționarilor publici, învățământului și a administrației în general, după 1918. A manifestat intrasigență față de politicianismul de tip balcanic, preferând un pragmatism funcțional în baza unor principii solide, dobândite în familie și desăvârșite prin educație. Rolul său în mișcarea națională a românilor din Bucovina, atitudinea sa din timpul războiului precum și rolul jucat în Unirea Bucovinei cu România, au fost prezentate succint în materialul de față.

Iancu Flondor (1865-1924), fotografie făcută cu puțin timp înainte morții sale. Sursa: SANIC fond *Teodor Bălan*, dosar 55/1918.

⁶²Idem, fond *Iancu Flondor*, dosar 19/1919, f. 46-47.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

1. INEDITE :

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale – București (S.A.N.I.C.): *fond Iancu Flondor*; fond *Teodor Bălan*; *fond Direcția Generală a Poliției (DGP)*; fond *Vasile Stoica*

1.EDITE

Condica tratatelor și a altor legăminte ale României 1354–1937, întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F. C. Nano, Ministru Plenipotențiar, fost șef al Diviziunii Tratatelor , București, 1938

II. MEMORII

Berthelot, Henry, *Memorii și corespondență (1916–1919)*, Introducere de Glen E. Torrey, traducere Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012

Maiorescu, Titu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, volum editat de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1999,

Marghiloman, Alexandru, *Note politice*, vol. IV, 1918–1919, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927

Moisuc, Viorica, Calafeteanu, Ion, *Unirea Basarabiei și Bucovinei, Documente*, Chișinău, 1991

Murgescu, Bogdan coordonator, *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001

Samurcaș, Tzigara, Al. *Memorii, II (1910-1918)*, ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, Prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Grai și Suflet -Cultura Națională, 1999

III. PUBLICAȚII

1. REVISTE

„Codrul Cosminului”, *Analele Științifice ale Universității „Ștefan cel Mare”*, Suceava, 2004
„Monitorul Bucovinei”, Cernăuți, 1919–1920

„Revista Bucovinei”, Cernăuți, 1943
„Revista de istorie”, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București, 1996
„Revista de Istorie a Moldovei” (Institutul de Istorie, Stat și Drept al Republicii Moldova),
Chișinău, nr. 1 (93)/2013

2.Ziare

„Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, Cernăuți, 1918

IV. LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

Bălan, Teodor, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina (1914-1918)*, București, Editura Domino, 2004

Ceașu, Mihai, Ștefan, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004

Covalciuc, Dumitru, *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, Editura Druk Art, 2017

Economu, Radu, *Unirea Bucovinei cu România. 1918*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2011

Loghin, Constantin, *Iancu Cav. de Flondor (1868–1924)*, Cernăuți, Colecția Scriitorilor Bucovineni, 1944

Purici, Ștefan, *Iancu Flondor (1865-1924). O viață de om în slujba dreptății, în „Codrul Cosminului”*, Analele Științifice ale Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, nr. 10, 2004

Spector, David, Sherman, *România și Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I.C. Brătianu*, Iași, Institutul European, 1995

Ungureanu, Constantin, *Unirea Bucovinei cu România în 1918*, în „Revista de Istorie a Moldovei” (Institutul de Istorie, Stat și Drept al Republicii Moldova), Chișinău, nr. 1 (93)/2013